

LÁSKA A ZKÁZA

Příběh
vášnivého,
bouřlivého vztahu
Marthy Gellhornové
a Ernesta Hemingwaye

PAULA McLAINOVÁ

Autorka bestsellerů: *Pařížská manželka* a *Létala jsem za sluncem*

Paula Mc Lainová
LÁSKA A ZKÁZA

Copyright © 2018 by Paula McLain
Translation © Drahomíra Michnová, 2018
Czech edition © Metafora, 2018

All rights reserved

ISBN 978-80-7625-023-9 (pdf)

Paula Mc Lainová

LÁSKA A ZKÁZA

Přeložila

Drahomíra Michnová

*Věnováno
Julií Barerové*

Neexistuje nic jiného než teď.
Určitě neexistuje žádné včera ani žádné zítra.
Jak starý musí člověk být, aby to už věděl?

— ERNEST HEMINGWAY,
Komu zvoní hrana

PROLOG

Krátce před rozbřeskem 13. července 1936, když tři atentátníci přelézali vysokou zahradní zeď v Tenerife a doufali, že si toho skupina ozbrojených stráží nevšimne, jsem spala v maličkém pokojíku ve Stuttgartu a čekala, až můj život začne.

Ti vrazi byli profesionálové. Pohybovali se neslyšně, vyšplhali na zeď po dobře ukrytých lanech, nedívali se jeden na druhého a nemysleli na nic jiného než na to, co mají v příštím okamžiku udělat. Tiše jako kočky seskočili ze zdi na zem, pokračovali dál zahradou skrytí ve tmě a tiše se plížili ke svému cíli.

Podobalo se to začátku symfonie. Měli v plánu sejmout strážné jednoho po druhém tak, že jim podříznou hrdla. Pak vypáčit dveře za verandou a dostat se po mramorových schodech do pokoje té malé holčičky. Desetiletá María del Carmen bude sladce spát do chvíle, než ji uškrtní provazem, a případnému křiku předejdou tím, že ji přidusí polštářem. Pak budou pokračovat do ložnice jejích rodičů a zlikvidují zbývající strážě. Všechno proběhne bez jediného výstřelu. Generál a jeho krásná manželka se nebudou muset v posteli ani pohnout, jejich těla znehybní jako na nějakém Velázquezově obraze, dokud nenastane smrt.

Plánovaná akce tedy začala, ale vtom se jeden ze strážců náhle otočil a noční ticho přetřela dávka z kulometu. Atentátníci se rozprchli, taktak stačili vyváznout živí. Generála střelba probudila, ale když se od svých lidí dozvěděl, co se stalo, jen se zase rozespale odpotácel do postele.

Nebyl to zdaleka první pokus o atentát na jeho osobu,

obzvlášť ne teď, kdy už měl na dosah to, na co čekal jako ve skrytu číhající tygr.

Za pět dní vypuklo naplánované povstání v Maroku. Generál odvyšlal výzvu, v níž povolal všechny vojenské důstojníky do zbraně, měli se přidat ke vzpouře a svrhnout španělskou vládu. Pak odeslal manželku a dceru do úkrytu ve Francii a nechal se odvézt ulicemi Tenerife, kde se už začalo střílet, k již připravenému malému letadlu Havilland Dragon Rapide. Měl na sobě civilní oblečení a tmavé brýle, své přestrojení ještě zdokonalil tím, že si oholil svůj dobře známý knírek.

Krátce nato se dobře udržovaný malý letoun vznesl a přepravil svého pasažéra do severní Afriky, kde později postaví armádu, která se brzy zmocní Španělska. Během letu se převlékl do nažehlené khaki uniformy s červenožlatou šerpou. A právě takto se stal generálem Franciskem Frankem, čerstvě uprchlým z exilu. Připraveným začít válku, kterou pak bude muset ukončit celý svět.

A co jsem tehdy dělala já, sedmadvacetiletá, když Franco rozehrál svou hru o Španělsko? Stála jsem stejně jako všichni ostatní v houstnoucím soumraku, jehož si někteří byli vědomi, jiní ne.

Německá armáda nedávno vpochodovala do Porýní a začaly platit norimberské zákony, které zakazovaly Židům uzavírat sňatek či mít děti s „čistokrevnými“ občany Říše, chodit do státních škol, provozovat určité živnosti a ocejovaly je včetně Afroněmců a cikánů jako nepřátele *Volks-gemeinschaftu*, aby si nacisté mohli uchránit svou árijskou krev ve státě založeném na rasové příslušnosti. Bylo to tak děsivé a naprosto špatné! A přesto jste se mohli tvářit, že se nic takového neděje, žít si dál svůj život a myslet si, že se vás to vůbec netýká.

Já žila s přestávkami několik let v Paříži, snažila jsem se stát spisovatelkou a také jsem se hodně zamilovávala, ale bez velkých úspěchů v obojím. Hrozně jsem toužila vytvořit postavu tak skvělou a dokonale vykreslenou, jako byla lady Brett v románu *I slunce vychází*, ale protože jsem to nedokázala, rozhodla jsem se, že alespoň budu jako ona. Nosila jsem dlouhé sukně v kombinaci se svetry, vysedávala v ka-

várnách, hodně jsem kouřila a s přimhouřenýma očima zdravila téměř cizí lidi: „Nazdar, drahoušku.“ Objednávala jsem si koktejly, které pro mě byly příliš silné, smála jsem se naprosto zoufalým věcem a vrhala se bezhlavě do všeho, co mi mělo přinést zkušenosti, čímž myslím vztahy se ženatými muži. Ale nejhorší na tom všem bylo, že jsem pak šla domů sama, nad hlavou nebe se šmouhami červánků, a vůbec jsem si nepřipadala jako lady Brett, ale byla jsem smutná a osamělá a naprosto jsem nevěděla, co mám dělat a kým mám být.

Něco mi v životě chybělo – bylo to ve mně – a já si myslela, že to psaním zaplním nebo napravím, že se tím vyléčím sama ze sebe. Byla to jen taková představa či nutkání, ale já za tím věrně šla, ze St. Louis do New Yorku, z New Yorku do Paříže, z Paříže do Cannes, na Capri a teď do Stuttgartu, kde jsem chtěla provádět průzkum. Nedávno jsem začala psát román o mladém francouzském páru, který měl dělat odvážné a důležité věci ve jménu politického pacifismu – zapojit se do stávků horníků a vydržet výprask žandarmů kovovými obuškami, to vše ve jménu sociální spravedlnosti.

Když jsem se skláněla nad svými zápisníky ve Weltkriegsbibliothek, připadal mi ten příběh statečný a vážný. Jenže každý den nastal okamžik, kdy jsem z knihovny vyšla a stála tvář v tvář skutečnému světu. Idea pacifismu mi najednou připadala naivní a beznadějná, jakmile jsem se ocitla na ulici plné hnědokošiláčů.

Jednou jsem byla v kině, a než film začal, objevili se dva říšští vojáci a přímo ze sedadla přede mnou vyvlekli ven mladou Židovku. Drželi ji za krk jako psa. Světla zhasla a filmový kotouč se začal roztáčet, ale já už nedokázala klidně sedět a bavit se, teď ne. Vrátila jsem se pěšky do penzionu a několikrát jsem se úplně lekla, když jsem zahlédla svůj odraz ve výkladní skříni obchodu. Vypadala jsem dostatečně árijsky, měla jsem vlnité blond vlasy, modré oči a silný rovný nos. Zdělala jsem rysy po rodičích, kteří jako protestanti neměli v antisemitském St. Louis žádné problémy. Ale otec i matka měli i židovské předky.

Ze Stuttgartu jsem se přesunula do Mnichova, kde byla situace ještě horší a zlověstnější. V nacistických novinách jsem se dočetla o Frankově puči, vylíčeném vychloubačným

způsobem plným přezíravé povýšenosti. Rychle se hroufící republikánský režim byl nazván stádem „rudých sviní“, kdežto Franka noviny vynášely až do nebes jako prince španělského lidu. Ani zmínka o tom, že vláda, kterou Franco a jeho nohsledi svrhávali, byla výsledkem prvních demokratických voleb za šedesát let. Nic nevadilo, že kvůli hrstce těch, kdo chtějí získat moc a naprostou nadvládu, jsou zabíjeni nevinní lidé jako na jatkách.

Když jsem se vrátila do Paříže, Franco už vyhlásil stanné právo a přísahal, že znovu „sjednotí“ Španělsko za každou cenu, i kdyby to znamenalo vyvraždění poloviny obyvatelstva. Většina španělské armády se přidala k nacionalistům, zatímco města a vesnice ze všech sil bránili nevyycvičení civilisté. Pamplona, Ávila, Zaragoza, Teruel, Segovia a celá Navarra padly jako domino během necelého měsíce. Každý, kdo nesouhlasil s převratem, se stal terčem. Ve starém maurském městě Badajozu nacionalisté shromáždili téměř dva tisíce lidí na Plaza de Toros – domobranu, zemědělce, ženy a děti – a postříleli je všechny kulomety, mrtvá těla nechali ležet tam, kam padla, a odtáhli k Toledu, kde provedli totéž.

Ještě horší byly ty nově vytvářené spojenecké dohody. Nacistické Německo poslalo do Španělska dokonalé bombardéry Luftwaffe a tři tisíce vojáků výměnou za nerostné suroviny, měď a železnou rudu, která měla pomoci Hitlerovi, aby si brzy splnil svoje vražedné plány. Následovaly ponorky a další bombardéry, stovky lodí se zásobami a vycvičenými důstojníky, což mělo Frankovým vojákům pomoci při výcviku a zlepšit schopnosti zabíjet a mučit.

Frankovi přispěchal na pomoc i Mussolini, „půjčil“ mu osmdesát tisíc vojáků a vytvořil třetí vražednou stranu fašistického trojúhelníku. Tak se Evropa po letech zlověstného kutí piklů stala téměř přes noc úplně jiným a hrozivějším místem. Zdálo se, že teď se může stát úplně cokoli.

Stalin měl v Sovětském svazu vlastní agendu, ale v dané situaci se dalo z pomoci republikánskému Španělsku hodně vytěžit. Vyčkával, aby se mohl připojit k velkým demokraciím na Západě s prodejem zbraní, ale francouzská vláda byla rozdělena na dvě nesmiřitelné části a Británie měla podle všeho víc starostí s aférou krále Edwarda III.

s Wallis Simpsonovou než s děním v Evropě. Ve Státech měl Roosevelt plné ruce práce, aby zvládl drtivé důsledky Velké deprese a problémy se současnou kampaní pro své znovuzvolení. A nakonec, pro Ameriku bylo sporné uvažovat o prosbách Španělska o pomoc. Zneklidňovaly ji zvěsti o tom, že pokud se do boje pro republikánskou věc zapojí anarchisté a milice dělnických odborů, dostanou ty zbraně do rukou oni – bylo těžké podporovat tuto věc, když na domácí půdě vládl takový strach z komunismu.

Roosevelt se rozhodl uvalit na dodávky zbraní všeobecné embargo a slíbil, že uchrání Ameriku před zahraničními válkami tak dlouho, jak to bude možné. Ale pro některé z nás, kteří jsme po celý ten podzim 1936 sledovali rostoucí hrozbu, pojem zahraniční válka neexistoval. Nacionalistické vojenské síly zaplavovaly nevinné vesnice a cestou vraždily desítky tisíc lidí. Když bombardovali hlavní město a obklíčili Madrid ze tří stran, cítili jsme zodpovědnost. Španělská republika se pokusila nastolit demokracii a vysloužila si tím jen rány bičem a mučení. Proč se nás to netýkalo?

Pozvolna a pak najednou velmi rychle se tam začaly sjíždět tisíce dobrovolníků z Francie, Ameriky, Kanady, Austrálie a Mexika. Vznikly Mezinárodní brigády, ale většina těch mužů neprošla vojenským výcvikem. Převážná část z nich vlastně nikdy nedržela zbraň, přesto popadli všechno, co bylo po ruce – revolvry, které si vypůjčili od svých otců, lovecké pušky, pistole, plynové masky zakoupené v obchodě –, a nastoupili do vlaků, na paluby lodí a nákladních letadel.

Byla to krásná křížová výprava, a ačkoli jsem zpočátku hned nevěděla, jakou roli si v ní najdu já, později jsem si myslela jen toto:

Možná bylo čirým štěstím stát se svědkem toho, jak se čas zaostřil do jediného bodu. Cítit, že svět povstal a rázně vámi zatřásl, chtěl, abyste také nějak vstali. Nějakým způsobem. Abyste se probudili a protáhli, bolestivě. Abyste se změnili, naprosto a nevratně – všemi prostředky, které máte k dispozici – v člověka, kterým jste vždycky měli být.

Pro mě bude válka ve Španělsku vždycky zářit světlem těžce vydobyté přeměny. Bylo to jako zamilovat se. Nebo se

dívat na oblohu a uvidět hořící šíp, který na mě křičí, abych ho následovala. Bylo to tak jednoduché a složité zároveň. A jestli se pak dalo do pohybu něco dalšího, co jsem nemohla předpokládat, nebo si dokonce ani neuměla představit, byla jsem stále připravená říct ano. A jestli jsem měla brzy navždy ztratit své srdce, nikdy ho už nezískat zpět, přijít absolutně o všechno – i s tím jsem souhlasila. Můj život to po mně žádal. Volal mě vpřed. Nakonec, stejně jsem neměla na výběr. Musela jsem do toho jít, s očima otevřenými dokořán a s dlaní připravenou zaplatit tu cenu.

Část první

ZÁVOD STÍNŮ

leden 1936–březen 1937

1

Ať už je to dobře nebo špatně, narodila jsem se jako cestovatelka, chtěla jsem všude jet a všechno vidět. Má nejjasnější vzpomínka se týká jednoho rána, kdy mi bylo tak pět nebo šest let a já napsala pečlivě a beze spěchu a vůbec ne kostrbatě: *Milá maminko, jsi tak krásná. Jsi na mě moc hodná. Sbohem. Martha.* Našla jsem připínáček, připevnila svůj dopis ke sloupku zábradlí schodiště a vyšla jsem potichoučku z domu, aniž jsem si s sebou něco vzala. Klusala jsem o ulici dál, věděla jsem kam, protože jsem to měla už dávno promyšlené. Tajně jsem vlezla na vozík pána, který nám vozil led, a doufala jsem, že se ocitnu někde daleko od St. Louis, někde v širém světě.

Celý ten dlouhý letní den jsem byla úplně schovaná a také nadšená. Být černým pasažérem bylo vzrušující; i to, že jsem odešla úplně sama, potají. Ale ještě přesvědčivěji na mě působilo všechno to neznámé, co jsem viděla škvírami ve voze – továrny a neznámé čtvrti a nesourodé okrajové části rodného města, které jsem nikdy neviděla a netušila, že tam vůbec jsou. Byla jsem šťastná a až do soumraku jsem úplně zapoměla na hlad, než jsem letmo zahlédla Forest Park a uvědomila si, že jsme urazili jen široký známý okruh.

Ta první samostatná cesta mě sice zklamala, ale zároveň i svým způsobem nasměrovala. Byla jsem cestovatelka, o tom nebylo pochyb. Do šestadvaceti let jsem procestovala většinu Evropy, plavala jsem nahá ve třech oceánech a setkala se s diplomaty i bolševiky. Vysoká škola mě nebavila, takže jsem ji nedokončila, šla jsem svou cestou. Cítila jsem, že

musím být v neustálém pohybu, prožívat věci, ale zároveň být svá a žít svůj život, ne něčí jiný.

Ale v lednu 1936 mi matka poslala telegram, že je otec nemocný, a tím mě povolala zpět domů do St. Louis. Vracela jsem se vlakem a po celou cestu jsem ten telegram nervózně žmoulala v kapse kabátu. Protože kam až má paměť sahala, matka vždycky dbala na to, aby nikoho nezatežovala svými starostmi. Ale i z těch několika stručných slov v telegramu bylo cítit napětí a úzkost a já nevěděla, v jakém stavu ji doma najdu, natožpak otce, a jestli jsem připravená setkat se s ním tváří v tvář, nemocným a zesláblým. Jestli dokážu čelit věcem, které nastaly.

Moje matka Edna byla vždycky jasnou Severkou na mém nebi, nejlaskavější ze všech žijících bytostí na světě. Byla srdečná a inteligentní, a třebaže zasvětila život neúnavnému boji za práva žen a vždycky stála na straně spravedlnosti, ať už se to týkalo lidí, věcí či veřejných záležitostí, všechny ty kampaně, demonstrace a veřejné proslovy jí nijak nikdy nepřekážely v tom, aby byla zároveň dobrou matkou a manželkou. Každý večer, jakmile v zámku zarachotil otcův klíč, okamžitě nechala všeho, co v té chvíli dělala. Spěchala po schodech dolů, otec mezitím vešel, odložil si šedý plstěný klobouk na dřevěný stojan a políbil ji.

Tento večerní rituál byl jedním z projevů jejich vzájemné něhy a zároveň jejich nejstarším zvykem. Ale také byl stvrzeným slibem budoucnosti. Jistotou, která bude trvat až do nekonečna. Příslibem všech těch polibků, které ještě měly přijít. Vzpomínám si, že jsem měla jako malá pocit, že matce nečiní vůbec žádnou námahu být každý večer u těch dveří včas. Čas jí zjevně tajně nahrával – zpomalil se, aby stihla všeho nechat a byla tam přesně ve chvíli, kdy se dveře otevřely. Ale samozřejmě jsem se mýlila. Vyžadovalo to obrovské úsilí a vůli. Byla to její volba, odhodlání. Věci okolo padaly a převracely se, jen aby mohla být na těch schodech. Bylo to tak, i když jsem je nikdy neviděla ani neslyšela padat.

Můj otec, George Gellhorn, byl uznávaný a vážený porodník s bohatou praxí, vyučoval ve dvou nemocnicích a zároveň byl světlem, které bez poskvrnky ozařovalo okolní svět. Představoval pilíř rodiny jako vystřižený z nějakého románu George Eliotové, řídil její chod hladce a plynule, takže fun-

govala bezproblémově jako švýcarské hodinky. Stejně tak zvládal své pacientky. A vůbec všechno.

Ve své pracovně měl tisíce knih seřazených v abecedním pořádku, jejich hřbety byly v policích vyrovnané jako podle pravítka. A všechny je také přečetl. Když jsem byla malá, myslela jsem si, že ví všechno, co lze vědět, a že ví i všechno o mně. Možná proto jsem se pořád snažila dělat mu radost a získat jeho uznání, abych se v jeho očích nakonec stala slibnou dcerou, před kterou se otvírají veškeré možnosti. To byla asi největší potíž v mém životě, když pak došlo na lámání chleba. Samozřejmě, že taková dcera neexistovala. Ani nemohla existovat.

Z nádraží St. Louis Union jsem si najala vůz, který mě dovezl na McPherson Avenue, kde jsem pak stála před širokými naleštěnými dveřmi a notnou chvíli bojovala s nutkáním utéct. Když jsem byla naposledy doma, pohádali jsme se s otcem tak, že jsem se ještě teď při vzpomínce na jeho tehdejší slova zachvěla. A on teď byl vážně nemocný, možná umíral.

Dveře se otevřely, stála v nich matka a dívala se na mě, jako bych se zbláznila. „Marty! Pojď dál. Ať se nenachladiš.“

Vtáhla mě dovnitř a objala mě, už jen ta její vůně mě úplně přemohla. Levandulová kolínská a obličejový pudr, vůně kvalitního plátna. Každý okamžik mého života patřil jí, taneční zábavy jednou za dva týdny a sobotní snídaně, její prozpěvování na pozadí tekoucí vody nebo to, když si přeříkávala kousky svých proslovů, které si promýšlela a cvičila nahlas. Pikniky, kdy jsme obědvaly samy, jen my dvě, v Creve Coeur, poblíž zurčících vodopádů, kde jsem se modlila, aby nikdy nezemřela. A večery na verandě před domem, knihy položené na klíně, když se setmělo a do sítí proti hmyzu ve dveřích narážely bílé mûry.

Sotva jsem vstoupila na karmínový peršan, kde jsem tolikrát prohrála v kuličkách se svými bratry, jako kdyby se zvedla stavidla. Veškeré vzdálenosti, které jsem urazila na svých cestách ve snaze stát se sama sebou, tu byly ničím, tady, kde se nic nezměnilo. Pořád tu stál ten mahagonový nábytek, visely tytéž obrazy a knihy byly na svých místech v policích. Stěny měly též smetanový odstín, světlo proni-

kající vitrážovým oknem na podestě schodiště bylo stejné jako kdysi. Bylo to světlo dětství. Vzpomínka na všechna léta mého života.

„Jak mu je?“ zeptala jsem se, když jsem se konečně sebrala.

„Zítřka budeme vědět víc.“ Tvář měla napjatou a ztrhanou, bylo těžké se na ni dívat, ale zároveň nešlo se na ni nedívat. Pořád to byla krásná žena, a vždycky bude. Ale viděla jsem, že jí starosti a probdělé noci vyryly vrásky kolem chrpově modrých očí a tváře měla pohublá a propadlá. Z drdolu, který vždycky nosila nízko v týle, se jí uvolnilo několik pramenů vlasů protkaných stříbrem a tmavomodrá halenka ozdobená šňůrou perel jí byla na prsou hodně volná.

Nechtěla jsem se ptát, jestli se lékaři zmínili o rakovině, nějak jsem to nedokázala. To slovo mi nešlo z hlavy po celou cestu z Connecticutu, ale já ho zkrátka nevyslovila, držela jsem ho v sobě, těžké jako z olova a ostré jako břitva, když jsem matku tiše následovala do pokoje, kde otec odpočíval. Prošly jsme dlouhou halou kolem sekretáře a kulatého zrcadla, v místnosti s těžkým křišťálovým lustrem stál dobře známý nábytek a každý předmět tam měl své pevné místo, vše bylo pečlivě uspořádané. Pod schody se vyjímal masivní křídlo, na jehož stojánku na noty jsem uviděla sešit s Chopinovými nokturny, byl otevřený, i když na nástroj už nikdo mnoho let nehrál, naposledy to byl můj mladší bratr, než odešel studovat lékařskou fakultu do Virginie.

„Přijede Alfred?“ zeptala jsem se.

„Koncem týdne, jestli vůbec bude moct odjet. Právě začal nový semestr.“

Čekala jsem, že se matka zmíní o Georgeovi a Walterovi, mých už ženatých starších bratrech. Oba bydleli na Výchoďě, měli malé děti. Pomyslela jsem si, že jestli přijedou, znamená to, že situace je tak vážná, jak jsem se obávala. Ale matka už nic neřekla a mlčky kráčela dál.

Bývalé pokoje bratrů v patře už byly dávno přeměněné na pokoje pro hosty, jen ten můj v podkroví zůstal nedotčený jako zakonzervovaná vzpomínka na dřívější časy. Těšila jsem se, jak se tam pak uteču, ale teď už jsem stála před otcem, hubeným tak, jak jsem ho nikdy předtím neviděla,